

De stille roep

Zondagmorgen 16 maart 2025, Sint Catharijnekerk, ds. Eibert Kok

Lezingen: Ruth 1: 11-19a, 2: 10-13, 3: 9-13, 4: 13-17 en Lucas 9: 28-36



Met het decor van de musical Ruth achter mij moet het vandaag wel gaan over het Bijbelverhaal van Ruth. Tegelijk is het vandaag de tweede zondag in de veertigdagentijd, en bij die zondag hoort vanouds het Bijbelverhaal van de verheerlijking op de berg. De transfiguratie, zo wordt het ook wel genoemd, de gedaanteverandering van Jezus. Het is alsof het even Pasen is.

Het speelt op een berg, en een berg dat is een hoogtepunt, letterlijk en figuurlijk, en in de symboliek van de Bijbel is de berg ook vaak de plek van ontmoeting met God, de plek waar hemel en aarde elkaar raken.

Jezus is daar alleen met zijn drie meest vertrouwde leerlingen, en dan opeens een hele vreemde ervaring. Jezus ziet er ineens anders uit. En twee figuren die al in een ver verleden gestorven zijn, verschijnen daar, Mozes en Elia.

Mozes, de persoon die de leider van het volk Israël was toen het uit de slavernij in Egypte bevrijd werd en uit dat land van onderdrukking op weg ging naar het beloofde land. De man van de uittocht uit Egypte, één van de belangrijkste, zo niet de belangrijkste gebeurtenis in het collectieve geheugen van Israël: de exodus, de uittocht, de bevrijding uit Egypte.

Mozes was de man aan wie God ooit op een bijzonder manier verscheen, bij een brandend braambos. Het was toen dat God zijn naam bekend maakte: Ik ben die ik ben, ik ben er, ik zal er zijn, ik zal bij je zijn.

Mozes, zijn naam is ook verbonden aan de verbondssluiting bij de Sinai (ook een berg!) waar het volk de tien woorden kreeg als regels, wegwijzers, om goed te leven, om zo te leven dat jij en ook je medemens niet weer slaaf worden van wie of wat dan ook, de tien woorden die hier in de kerk groot geschreven staan hier boven mij, wegwijzers voor een goed leven met God en met elkaar. Mozes verschijnt ineens in het verhaal van vandaag.

En Elia, misschien wel de belangrijkste profeet in de verhalen van Israël, de profeet die tijdens koning Achab optrad, een koning die het in de ogen van de Bijbelschrijver absoluut fout doet. Elia is dan zijn kritische tegenstem.

De Bijbel vertelt het verhaal van een bijzondere ontmoeting van profeet Elia en koning Achab met het hele volk erbij, bij de berg Karmel (weer een berg!), waar een soort wedstrijd plaatsvindt: welke God kan het vuur ontsteken op het altaar dat daar gebouwd is, zonder dat je er zelf vuur in brengt, de God van Achab, Baäl, of de God van Elia, de HEER?

De meesten zullen het verhaal kennen, en als je het niet kent, raad je het al: de priesters van Baäl kunnen op hun kop gaan staan maar er komt geen vuur op dat altaar.

En Elia laat dat altaar nog eens een keer goed natmaken, en op zijn gebed schiet er als de bliksem vuur in dat altaar, en heel het volk roept: De HEER is God!

Die twee illustere grootheden uit het Oude Testament, Mozes en Elia, verschijnen ineens hier met Jezus.

En ze spreken met elkaar. Waarover? Over de weg die Jezus in Jeruzalem zou voltooien.

Het is geen gezellig praatje over dit hoogtepunt, maar over de moeilijke en zware weg die Jezus zal gaan. Daarvoor is hij gekomen, om zich te vereenzelvigen met de mensen, om solidair te zijn, bij hen te zijn in de diepte van het leven, om te doen wat God van mensen vraagt, om de wet, de levensregels die God gegeven heeft, te vervullen, om zo Gods liefde te laten zien, handen en voeten te geven.

Eigenlijk staat er, en dat vind ik wel heel mooi, ze spreken over de exodus die Jezus in Jeruzalem zou volbrengen. De exodus, dat herinnert weer aan Mozes en de uittocht, de exodus uit Egypte, de bevrijding.

Zal die weg die Jezus gaat ook voor mensen een weg zijn die hen bevrijding brengt, bevrijding uit datgene waarin ze vast zitten, klem zitten, zal dat ook een weg zijn die mensen brengt in de richting van het beloofde land, een nieuwe toekomst, waar bevrijding zal zijn uit de donkerheid en beknelling, uit alle ellende van deze wereld?

Jezus, Mozes en Elia, daarover spreken zij.

Als even later de drie leerlingen wakker worden uit hun slaap, willen ze daar tenten maken voor hen, met andere woorden, ze willen deze ervaring, deze topervaring op de berg vasthouden. Maar dat gaat niet. Dan kan Jezus zijn exodus naar Jeruzalem niet volbrengen.

Er komt een wolk aandrijven. Er klinkt een stem. Die iets zegt over Jezus: 'Dit is mijn zoon, mijn uitverkorene, luister naar Hem.' En dan is alles voorbij, weer normaal.

Een bijzonder en vreemd verhaal, alsof het even Pasen is geweest. Maar deze ervaring nemen ze mee. En wat naklinkt, is die stem: Luister naar Hem. Hoor naar de woorden van Jezus. Volg hem. Daarmee moeten zij het doen. Daarmee moeten wij het doen. Dat is het Bijbelverhaal uit het Nieuwe testament.



Daarnaast het verhaal uit het Oude Testament, van Ruth.

En ik heb mezelf afgevraagd: Wat hebben die twee verhalen met elkaar te maken, zijn daar verbanden te zien?

Nou, om te beginnen speelt het verhaal van Ruth niet op een berg, maar heel gewoon in het alledaagse leven, het speelt daar waar Jezus ook wil zijn, in het leven van alledag, met al z'n sores. Het verhaal geeft ons de gelegenheid om ons in te leven, te vereenzelvigen met wat daar gebeurt. En in beide verhalen gaat het over de diepe wens van iemand om trouw te zijn aan de opdracht die God ons mensen geeft, om trouw te zijn aan de mensen om ons heen, om de mensen niet te verlaten.

Bij Ruth was dat zo, trouw bleef zij aan Naomi, bij Boaz was dat zo, royaal en ruimhartig geeft hij zich voor Ruth en de familie van Elimelech.

Ruth en Boaz, zij doen wat recht is, zij laten zien wat trouw is, zij laten zien wat God bedoelt met zijn geboden, zij vervullen de wet.

Net als Jezus die de weg waarin hij laat zien wat recht is, wat trouw is, wat liefde is, wat het vervullen van de wet betekent, hoe echt mens zijn bedoeld is.

Het kleine Bijbelboekje Ruth heeft allerlei raakvlakken met wat we vandaag de dag zien gebeuren. Het gaat over mensen die asiel zoeken in een ander land, over mensen die hun land verlaten, over verlies van familieleden, over een vrouw die terugkeert naar het land waar ze vandaan kwam, en over een andere vrouw, Ruth, een buitenlandse, die trouw aan haar wil blijven. Berooid en aangewezen op de hulp en de goedheid van anderen moeten ze maar hopen dat er toekomst voor hen is.

Het begint met een gezin in Betlehem, Elimelech en Noömi met twee zonen, dat vanwege hongersnood vertrekt naar Moab. De zonen trouwen Moabitische vrouwen. Alle drie mannen sterven. We zien drie weduwen. Noömi wil dan terug naar Betlehem. Schoondochter Ruth gaat mee, schoondochter Orpa blijft achter.

Het is opvallend hoe weinig er geoordeeld wordt in dit Bijbelverhaal. Niemand wordt beschuldigd. Het lijkt of de schrijver wil zeggen: zo kan het in het leven gaan. En waarom? Daar komt meestal geen antwoord op, hoewel Naomi in wat haar is overkomen meent te zien dat God tegen haar is. Zo kunnen mensen het leven ervaren. Ze is verbitterd, diep teleurgesteld in het leven en in God. Zo komen twee migrantenvrouwen ontheemd aan in Betlehem.

Ruth is vaak afgeschilderd als een nederige, bescheiden vrouw, die zich opoffert voor haar schoonmoeder. Zo is ze als voorbeeld voorgehouden aan vooral vrouwen: Cijfer jezelf weg, wees nederig, gehoorzaam.

En hoewel daar een kern van waarheid in zit en het soms prijzenswaardig kan zijn als mensen zich opofferen voor anderen, gaat het hier niet om een ondergeschikte positie. Ruth is allesbehalve gehoorzaam. Ze wil juist haar eigen weg gaan en niet gedwongen worden door Noömi. Naomi probeert haar wel te sturen, maar Ruth neemt het heft in eigen hand.

Ruth gaat op het land verzamelen wat bij de oogst is blijven liggen. Dat was een sociale voorziening in het oude Israël: om bij de oogst resten achter te laten voor armen. Maar het is link, als mensen van buitenlandse komaf gebruik maken van sociale voorzieningen die in de eerste plaats bestemd zijn voor landgenoten. Wij kennen die discussie ook in ons land: In hoeverre mogen mensen van buiten profiteren van onze welvaart?

Ruth komt dan bij toeval op de akker van Boaz.

Mijn ouders leerden mij: toeval bestaat niet, God bestuurt alles. Maar werkt het zo?

Soms gebeurt er iets toevallig in je leven waarvan je achteraf denkt: dit is toch wel heel bijzonder, misschien viel mij dit wel toe uit Gods hand.

Het boekje Ruth heeft het niet met grote woorden over Gods leiding in het leven. Er is vooral veel narigheid en verdriet en onzekerheid en angst. Ja, het eindigt met een mooi, nieuw begin, maar daarmee kun je het andere niet wegwuiven.

Geen grote woorden over Gods leiding, en toch wil het iets laten zien van Gods aanwezigheid in het leven van gewone mensen, in de bitterheid en de pijn, en van de nieuwe toekomst die aanbreekt.

Bij toeval kwam ze op het land van Boaz.

Die blijkt haar gunstig gezind. Hij zegt: "Moge de HEER je daarvoor rijkelijk belonen – de HEER, de God van Israël, onder wiens vleugels je bent komen schuilen." Dat zijn mooie, vrome woorden die alleen maar waar worden als mensen die waar maken. Als verderop in het verhaal Ruth inderdaad gezegend wordt, dan is dat voor een onmisbaar deel door wat Boaz voor haar doet!

Gods zegen komt via medemensen. Boaz wordt de naaste voor Naomi en haar gezin.

In de Tora staan verschillende voorschriften om te voorkomen dat mensen tot armoede vervallen. Dat je bij het oogsten een deel laat liggen is er één van. Maar er is ook het principe van de lossen. Als iemand om aan zijn schulden te voldoen, zijn akker of huis moest verkopen, kon dat bezit teruggekocht worden door familieleden, zodat die persoon niet tot armoede zou vervallen. En je hebt ook het voorschrift van het leviraats- of zwagerhuwelijk. Als een man overlijdt en zijn weduwe zonder kinderen achterlaat, dan moest de broer van de overleden man die weduwe tot vrouw nemen in een poging om alsnog nageslacht te verwekken. Naar ons besef een vreemde instelling, maar destijds bedoeld om te voorkomen dat mensen buiten de boot zouden vallen. In het boekje Ruth worden die twee voorschriften aan elkaar geknoopt.

Want soms kan één persoon die twee taken vervullen: als lossen kan hij zorgen dat de bezittingen behouden blijven voor de clan, als levir kan hij trouwen met de weduwe. Wordt uit dat huwelijk een zoon geboren, dan wordt die beschouwd als zoon van de gestorvene, die de naam van de overledene doet voortleven. Noömi ziet hier een kans. Boaz is ergens verwant. Als het nu eens zou lukken om Boaz in die rol te krijgen. Dan kan hij wellicht de akker van Elimelech terugkopen uit vreemde handen. Maar belangrijker: trouwen met Ruth om ervoor te zorgen dat de overleden echtgenoot toch nakomelingen krijgt.

Na een spannende bedscène loopt het verhaal goed af. Boaz neemt die daad van solidariteit op zich. En er wordt een kind geboren, een nieuwe toekomst!

Ruth en Boaz, prachtige voorbeelden van mensen die trouw durven zijn aan de ander, ook als dat alles van hen vraagt, prachtige voorbeelden van mensen die doen wat de Tora van mensen vraagt.

Jezus heeft ongetwijfeld het verhaal van Ruth en Boaz gekend.

De weg die hij gaat, is dezelfde weg van trouw, aan de ander, aan Tora, aan God.

Jezus deed het op een unieke manier, als Gods vertegenwoordiger bij ons mensen.

Zoals Ruth ervoor koos zich te vereenzelvigen met dat volk van Naomi (uw volk is mijn volk, uw God is mijn God), zo kiest Jezus ervoor zich te vereenzelvigen met ons mensen, in alle narijheid van het leven. Hij deed het voor ons en Hij deed het ons voor.

Paulus schrijft daarover: ⁵ Laat onder u de gezindheid heersen die Christus Jezus had. ⁶ Hij, die de gestalte van God had, maakte er geen aanspraak op aan God gelijk te zijn, ⁷ maar deed afstand van zijn positie en nam de gestalte aan van een dienaar. Hij werd gelijk aan de mensen, en als mens verschenen ⁸ heeft Hij zich vernederd en werd gehoorzaam tot in de dood – de dood aan het kruis.

⁹ Daarom heeft God Hem hoog verheven en Hem de naam geschonken die elke naam te boven gaat, ¹⁰ opdat in de naam van Jezus elke knie zich zal buigen, in de hemel, op de aarde en onder de aarde, ¹¹ en elke tong zal belijden: 'Jezus Christus is Heer,' tot eer van God, de Vader.'

Laten wij toch niet zo vastzitten aan alles wat wij hebben, maar ons laten leiden door die stem die ons de weg wijst, op weg naar het beloofde land.

Lied 816:

Dat wij onszelf gewonnen geven
aan het bevrijdende bestaan,
aan wat ons uitdaagt om te leven.
Dat wij de stille roep verstaan.